

За мить щастя (скорочено)

Олесь Гончар

Було перше повоєнне літо. Зеленіли виноградники й виблискували перші снопи. Шляхом з військового табору до містечка тюпають артилерійські коні, але везуть не гармату, як завжди, а бочку-водо-возку. Високо на ній сидить Сашко Діденко в пілотці набакиреній, у медалях на всі груди. Про демобілізацію думає, не інакше. Бо всі в ці дні живуть лише думками про те, що скоро додому, а там кожного очікує любов. У кожного — своя, а в когось просто невідома, туманна. Насвистує, наспівує бравий водовоз, чуб пшеничний напустивши на чоло. Літо горить, пашіє, хмелить хлопця. З радості він гогокає на все горло. У голову лізе всяке, що чув про любові фронтів, про знайомства в медсанбаті. А він знав тільки гармату, за боями ніколи на дівчат озиратися.

На жнив'яному полі біля невивершеного полукіпка раптом щось майнуло, як живе полум'я. Жниця вийшла з-за копички, позирає на шлях до солдата звабним оком. Червона кофтина палахкотить на ній. Волосся темніє, вільно спадаючи на плечі. Блищать загорілі ноги. Жінка п'є з глека воду й весело всміхається до водовоза, ніби під'юджує, припрошує до себе. З'являються ще двоє чи троє дівчат і давай жартувати, піддражнювати солдата, спокушати натяками. А він дивиться лише на ту одну, яка не бере участі в їхніх безсоромних вихилясах.

Сашко кидає віжки, встає з воза і прямує до жниць. Ті з вереском розбігаються, лише та, в червоній кофтині, залишається незворушно стояти. Дивиться очима, в яких безодня жаги й ніжності. "Ніщо не боялось його, все ніби ждало цієї миті, цієї зустрічі з ним, ніби навіть довгожданим". Вказала на глечик — напийся, мовляв. Солдат не став, почав питати, як її звати. Відповідала, що Лорі, Лариса. Золоту соломинку знічев'я крутила в руках. Діденко обережно забрав її, потім узяв її маленьку руку у свою велику, грубу. Не пручалася, дивилася так, ніби все життя чекала саме його. У чорній хвилі волосся побачив срібну нитку сивини. З якого горя, якого смутку вона? "І сповнився ще гарячішим почуттям до неї, бажанням оберегти, прихистити її". Руку не хотілося випускати зі своєї, безодня очей зваблювала, а густо-вишневі губи були так довірливо близькі. Солдат припав до них. А вона ніби й чекала цього пориву, "віддарювала його жаркими поцілунками спраглості, вдячності й відваги".

Раптом вона жахнулася, скрикнула йому в засторогу. "До них наближалася смерть у вигляді незнайомого, чорного, в жилетці, з блискучим серпом у руці чоловіка. Це був її чоловік, наближався він з почуттям несамовитої правоти, з божевільною каламуттю в очах. Діденко згадав, що бачив недавно, як один їхній солдат лежав на винограднику затоптаний, з перерізаним горлом. І вихопив важкий трофейний пістолет. Пролунав постріл.

Того ж дня Діденко вже сидів на гауптвахті. Перший, хто його допитував, був упевнений, що причиною всьому — вино, але солдат сказав, що це дійсно хміль, та не той, про який вони думають. І замовк.

Симпатії варткових, звичайно ж, були на боці ув'язненого. Передавали йому й цигарки, і їжу, слухали безкінечні розповіді про його Ларисочку і вже спільно відтворювали легенду її життя: віддано за нелюба, напевно, безприданниця. Зав'язав старий жмикрут світ молодій. От і збурунилась її душа, коли побачила цього білявого артилериста. "Чули раніше хлопці, що любов змінює людину, що в коханні душа людська розквітає, а тут це диво відбувалося на їхніх очах. Був, як усі, їхній друг і ось враз — із звичайного став незвичайним, став щедрим, багатим, багатшим за царів, королів! І це був їхній Сашко Діденко! Наче напоєний чарами, тільки й жив він тепер своїми золотими видіннями, отими снопами, її красою, тільки й чекав, коли вийде з гауптвахти та знов гайне до своєї циганочки (так він свою малярочку називав)".

Мріяв про весілля. Але закон забороняв брати шлюб з іноземками.

Старий ревнивець помер у лікарні, і справа набула широкого розголосу в країні. Говорили про безчинства окупаційних військ. Йшли депутації, вимагали винуватцеві найвищої кари. А тут ще й вибори. Лариса кричала, що це її провина, але тільки заступництво священика врятувало її від самосуду.

Діденка засудили до розстрілу. На варту заступили молоді, і до ув'язненого нікого не допускали. Приходила Лариса, але їй теж не дозволили наблизитися. Тільки в інші зміни вдалося зустрітися закоханим. Бійці без сліз і розчулення не могли дивитися на це побачення. Вирок подали на апеляцію, але надійшла відповідь — усе залишається в силі. Комбату доручили вислухати останнє слово. Діденко сказав, що ні про що не жалкує.

За півгодини засудженого розстріляли в яру, і тільки пронизливий жіночий скрик сколихнув тишу над виноградниками. Дива не трапилося. Сталося все, що мусило статися.

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

В оповіданні О. Гончара "За мить до щастя" художньо осмислюється краса і сила кохання, подається узагальнений образ миті життя, філософія героя говорить про те, що людське щастя відносне й короткочасне. Можливо, людина й живе на землі заради цієї прекрасної миті, хоч і платить часто дуже високу ціну.